

TM	Г. XX	Бр. 3-4	Стр. 327 - 337	Ниш	јул - децембар	1997.
----	-------	---------	----------------	-----	----------------	-------

UDK 316.4

Originalni nau~ni rad

Prim~eno: 18.11.1997.

Петар Хафнер

Економски факултет

Ниш

DRU { TVENE PROMENE I DRU { TVENE KRI ZE DANAS

Rezime

U sociolo{kom smislu dru{tvena promena je novo dru{tveno stawe koje obele`ava izmena socijalne strukture, me|uqudskih odnosa, dru{tvenih odnosa, sistema dru{tvenih vrednosti i obrazaca razvoja kulture. Kao predmet nau~nog istra`ivawa, s tim u vezi, postavqa se i pitawe merewa, planirawa i kontrole dru{tvenih promena. Dru{tvena kriza je poseban oblik realizacije dru{tvene promene u uslovima maksimalnog zao{travawa dru{tvenih protivure~nosti, kada se stare dru{tvene strukture nikako ne mogu adaptirati novim zahtevima dru{tvenog razvoja. Dru{tvenu krizu karakteri{u odnosi neuskla|enosti, stagnacije, protivure~nosti u razli~itim socijalnim sferama. Otuda ona postaje dubqa {to je mawa prilago|ivost bitnih elemenata dru{tvene strukture savremenim zahtevima socijalno-ekonomskog razvoja.

Kqu~ne re~i: dru{tvena promena, socijalna struktura, dru{tveni odnosi, dru{tvena kriza, socijalna sfera

Razmatrawe socijalno-ekonomskih procesa u globalnim dru{tvima pretpostavqa i razvijen kategorijalni aparat nau~ne analize. Otuda, za bli`e odre|ivawe sadr`ine nazna~ene teme trebalo bi pojmovno razgrani~iti su{tinu dru{tvene promene kao novog dru{tvenog stawa, od pojma dru{tvena kriza kao jednog mogu}eg oblika dru{tvene promene. U sociolo{kom smislu dru{tvena promena je novo dru{tveno stawe koje

obeležava izmena socijalne strukture, međuljudskih odnosa, društvenih odnosa, sistema društvenih vrednosti i obrazaca razvoja kulture. Kao predmet naučnog istraživanja, s tim u vezi, postavqa se i pitawe merewa, planirawa, i kontrole društvenih promena.

Istraživawe društvenih promena postaje osnovna preokupacija savremene sociologije, te se mogu sresti i wene različite odredbe: kao prelažewe jednog društvenog stawa u drugo (McIver); kao strukturalna izmena društva (V. L. Allen); kao izmena međuljudskih odnosa (L. W. Wiese); kao mewawe društvenih odnosa (I. K. Nagel); kao izmena društvene strukture sa odgovarajućim posledicama (u normama ponašawa, vrednostima, simbolima i kulturnim proizvodima, W. Moore).¹ Razmatrajući tempo društvenih promena američki sociolog Mills razlikuje spore i brze društvene promene. Spore promene odlikuje evolutivni tempo i one se smatraju "normalnim" i "prirodnim", dok se nagle (brze) promene, smatra Mills, vezuju za pojave diskontinuiteta i izazivawe socijalnih problema. U teoriji društvenog razvitka društvena promena i relativna stagnacija društva ine osnovne sadržaje pojma društvenog kretawa. U svojoj socialno-ekonomskoj interpretaciji društvena promena se može pojaviti kao socijalni razvoj (progres) i socijalni nazadak (regres).

Društvena kriza je poseban oblik realizacije društvene promene u uslovima maksimalnog zaostavawa društvenih protivurečnosti, kada se stare društvene strukture nikako ne mogu adaptirati novim zahtevima društvenog razvoja. Nemački sociolog i filozof Jirgen Habermas shvata fenomen društvene krize kao integralni skup četiri osnovna pojavna oblika krize – ekonomske, krize racionalnosti, krize legitimacije i krize motivacije. "Krize nastaju kada struktura nekoga društvenog sistema dopuštama mogući rješavawa problema no što bi se moralo upotrijebiti za održavawe ustrojstva sistema. U tom su smislu krize stalne smetwe integraciji sis-

¹ Sociološki leksikon, "Savremena administracija", Beograd, 1982., str. 109. 110. O društvenim promenama u sociološkoj interpretaciji videti u sledećim radovima: M. Popović-M. Ranković, Teorije i problemi društvenog razvoja, "B I G Z", Beograd, 1981.; V. Minić, Osvrt na neka pojmovna određenja društvene promene i razvitka u jugoslovenskoj sociologiji, "NISSA", Niš, 3-4/1991.; I. Kuvać, Teorija i društvena promjena, "Sociologija", Beograd, 4/1985.

tema."²Ekonomska kriza pro`ima ekonomski sistem, a manifestuje se u nedostatku (po strukturi i kvalitetu) roba za zadovoljavanje dostignutih društvenih potreba. Kriza racionalnosti nastaje kroz neadekvatan i neracionalan rad administrativnog sistema { to dodatno ote`ava funkcionisanje i ekonomskog sistema. Kriza legitimacije ima oblik političke krizne tendencije kada "legitimacijskom sistemu ne uspijeva da u ispunjavanju preuzetih imperativa usmjeravava privrednog sistema odr`i potreban nivo masovne lojalnosti. Habermasa posebno interesuju mehanizmi kojima krize ekonomije i administrativne racionalnosti dovode do krize legitimacije i motivacije."³

Društvenu krizu karakteri{u odnosi neusklađenosti, stagnacije, protivurečnosti u različitim socijalnim sferama. Otuda ona postaje duboka { to je mava prilagodljivost bitnih elemenata društvene strukture savremenim zahtevima socijalno-ekonomskog razvoja. Ona je, istovremeno značajna razvojna {ansa, ali samo u uslovima prevladavanja takvih socijalnih tendencija koje konstitui{u konstruktivne društvene procese i kojima oslobojena društvena energija pospe{uje ekonomski, politički, naučno-tehnolo{ki, kulturni i umetnički progres. U suprotnom, društvena kriza se mo`e izroditi u društvenu promenu koja vodi destruktivnim socijalnim konfliktima. Tako je, na primer, duboka društvena kriza u nekim zemljama tranzicije, prema sociolo{kim istra`ivawima, dovela do: pojave elemenata stihijnosti društvenih procesa, vrednosne dezorijentacije, bujanja raznih socijalnih konflikata, pojave društvenih deformacija ({pekulacije, mito, socijalne patologije, zloupotrebe mo{i}), gubitak društvene kontrole i društvene discipline, jačawa neformalnih centara mo{i i mafija{tva, razjedjivawawa društvene energije.

Savremena sociolo{ka orijentacija te`i sagledavawu društvene stvarnosti kroz razumevawe tendencija društvenih promena, razumevawa individualnog ljudskog delawa (H. Beger, P. Kellner) i obja{wawawa krize modernog doba. Iz tog kritičkog sagledavawa društva ra|a se najava obele`ja novog tipa

² J.Habermas, Problemi legitimacije u kasnom kapitalizmu, "Naprijed", Zagreb, 1982., str. 11.

³ Slobodanka Nedovi}, Dr`ava blagostawa (ideje i politika), "Dragani}", Beograd, 1995., str. 148-149.

društva - postmoderne.⁴ Sociološka analiza krize modernog sveta ukazuje na heterogenost individualnih i društvenih interesa i različitost novih vrednosnih orijentacija. U otvorenom društvu, koje mawe ili više prihvata društvene promene i koje stabilizuje (i produbqava) društvene nejednakosti, na socijalnoj ravni pojavquju se qudski individualiteti, mnoštvo qudskih svetova.

Kriza modernog doba, u shvatawu nekih sociologa ima dezentegracione posledice, iz čega proističe najava "novog društva". Modernost nije nikakva mračna tajna. Ona je skup tehnoloških, privrednih, društvenih i socijalnih činilaca i svi su oni iskustveno dostupni istoričaru i društvenom naučniku. Mi možemo, iz neke pojedinačne vrednosne perspektive da veličamo modernost kao otelovqewe "progresu" ili da je oplakujemo kao "pad" civilizacije. Iskustvene nauke ne mogu imati nikakvog udela u ovoj vrsti vrednovawa. One mogu jedino da istražuju modernost kao jednu od mnogih društveno-istorijskih pojava, mogu pokušati da razumeju wene glavne osobine i uzročne korene i da možda (uvek u hipotetičkom obliku "ako"... "onda") predvide barem deo wenog budućeg razvoja. U tom slučaju, najubedqiviji način za razumevawe modernosti je u okviru preobračaja čovekovog života do kojeg je došlo putem tehnoloških novina tokom poslednjih nekoliko vekova. Jezgro, pokretačka "mašina" modernosti, je tehnološka revolucija koja još uvek traje. Međutim, wene posledice se u daleko duže od oblasti tehnologije u našem smislu s obzirom da su kataklizmično izmenile praktično sve ustanove, najglobalnije kao i one najprivatnije i da su prodrle u unutrašnju svest pojedinaca. Sve te posledice, ukququjući i one u svesti, dostupne su iskustveno, a time i podložne naučnom istražiwawu."⁵ Dakle, sociologija razotkriva savremenu društvenu stvarnost (društvo moderne), ali i metodom razumevawa i konkretnog istražiwawa najavquje nove socijalne tendencije, odnosno obelečava raskršća modernog i postmodernog društva. Taj zadatak sociologija ostvaruje objektivnom kauzalnom analizom celine društva, materijalnih i duhovnih činilaca svakog

⁴ O sociološkim aspektima krize modernog društva i obeležjima društva postmoderne videti u sledećim radovima: Modernizam i postmodernizam u umetnosti, "Marksizam u svetu", 10-11/1986.; Postmoderna, (tema broja), "Gledišta", Beograd, 5-6/1990.; J. Jurić, Religija i ateizam postmoderne, "Gradina", Niš 5-6/1991.

⁵ H. Berger, P. Kellner, Sociologija u novom kquču, "Gradina", Niš, 1991., str. 152.

konkretnog društvenog oblika.

Značajna tema socioloških proučavanja globalnih društvenih promena je i istraživanje društvenih promena u svetu socijalizma (proučavanje društvene krize i tranzicije socijalno-ekonomskog sistema). Društvena kriza u socijalističkim društvima označena je istročenost jednog modela socijalizma, bez vizije efikasnog razvoja proizvodnih snaga društva u uslovima naučno-tehnološke revolucije i bez dubokog razvoja demokratskih odnosa primerenih društvu naučne civilizacije. U teoriji i praksi razvoja prethodnih socijalističkih društava prisutno je i nerazumevanje globalnih društvenih tendencija, koje se u mnogome razlikuju od tendencija u prošlosti i socijalnog razvoja utemeljenog na ideologiji masovnog društva. Naime, savremena društva proširuju naučno-tehnološku revoluciju sa nizom parcijalnih preobrazba u načinu proizvodnje (savremena ekonomska revolucija, informatička revolucija, mikroelektronska revolucija, obrazovna revolucija, robotika itd.). Ove društvene promene afirmišu nova obelježja našeg vremena: tržišno privredništvo, racionalno korišćenje svih resursa, kreativnost i duhovnost pojedinca. "Novo doba" konstituiše novi sistem društvenih vrednosti u kome individualnost i slobodna ličnost egzistencija stoje na vrhu vrednosne skale.

U raspravama o kriznim procesima u socijalističkim društvima može se sresti i argumentovano mišljenje da se ne radi o totalnom raspadu i kraju jednog društvenog projekta i pokreta, već o "sutonu" i krizi modela socijalizma, višestrukom prošlosti i bez shvatanja epohalnog i svetskoistorijskog zaokreta našina proizvodnje na bazi visoke tehnologije.⁶ Prema Dragičeviću, ekonomska revolucija može biti osnovna poluga reafirmacije socijalističkog projekta društvenog razvoja. Ona se odigrava u svetskim razmerama, u celom ličstvu. Masovno društvo i "društvo blagostanja" (koje je bitno obelježje socijalno davanje) predstavljaju etape društvenog razvoja koje su odgovarale epohi industrijskog društva. Savremena svetska ekonomska revolucija nameće ličtavom ličstvu univerzalne zahteve za tržišnom privredom i racionalnim iskoriscavanjem kapitala (sredstava za proizvodnju i, naročito, intelektualnog kapitala) - a to je ekonomska suština tranzitornih procesa. Ekonomski uspon razvijenih kapitalističkih društava može se objasniti adekvatnom i bla-

⁶ Adolf Dragičević, *Suton socijalizma*, "August Cesarec", Zagreb, 1989.

govremenom orijentacijom ka postulatima tržišta i privredno-tehnološkog razvoja.

U pogledu pravaca privrednog i socijalnog razvoja post-socijalistička društva u tranziciji nemaju izborne mogućnosti. Ako izuzmemo mogućnost razvoja društvenih promena ka modelu "divnog kapitalizma" i zavisnog poluperifernog društva, drugi moguć oblik razvoja je izgradnja mešovite privrede i mešovitog (pluralističkog) društva. Centralne odrednice te strategijske vizije, kao oblike moguće racionalne i humane društvene promene na kraju drugog milenijuma, a koje uvažavaju društveno-ekonomske i kulturno-istorijske specifičnosti tih društava, jesu: pluralizam svojinskih oblika (privatna svojina, individualna svojina, akcionarska svojina, zadručna svojina, kolektivna svojina, državna svojina); pluralizam nosilaca svojine (privatni vlasnici, država, zadružari, akcionari); pluralizam motiva poslovanja poslovnih subjekata (profit, dobit, dohodak, akumulacija, menadžerske plate, stabilnost firme, ugled firme, razvoj firme); razvoj preduzetništva; značajna uloga države u razvoju mešovite privrede (u kreditno-monetarnoj, poreskoj, spoljno-trgovinskoj i socijalnoj funkciji); afirmacija položaja radnika (sistem participacije-industrijske demokratije, radničko akcionarstvo).⁷ Ostvarivanje projekta mešovite privrede prvi je uslov za nastajanje mešovitog društva kao društva tržišta i privrede, ali i društva slobode, demokratije, solidarnosti, vladavine prava i socijalne pravde. To su značajne vrednosti koje zadovoljavaju društvene potrebe u današnjem vremenu, a u njihovom stvaranju učestvuju svi akteri društvenih promena (pluralizam aktera društvenog života kao obeležje mešovitog društva). Ovde navodimo i lucidno Galbrojtovo zapažanje o suštinskim ciljevima savremenog društvenog razvoja, a oni se ogledaju u tome da "i Istok i Zapad imaju isti zadatak: pronaći sistem koji je kombinovati najbolje na planu tržišta i društveno orijentisanih i motivisanih akcija." (1991). Društva na Zapadu su, u tom smislu, sprovela potrebne društvene promene (u svojinskim odnosima, sistemu upravljanja, preduzetničkoj funkciji, sistemu socijalne zaštite i radnog zakonodavstva, strukturi radne snage) udavljajući se od klasičnog (liberalnog) kapitalizma i prihvatajući elemente solidar-

⁷ B. Ilić, Razvoj mešovite privrede i mešovitog društva kao put nastanka novog načina proizvodnje, (u kwizi: Z. Vokić, Tranzicija kao razvojna faza, "Pergament", Priština, 1996., str. 58-59.).

nosti i socijalnog progressa (a ne "socijalnog darvinizma"). Tako nam se i sam istorijski tok savremenih globalnih društava pojavljuje kao otvoren u svim pravcima, sa tendencijom ka stvaranju "informativnog društva" (K. Popper, A. Toffler, D. K. Galbrajt, P. Draker), ali i neizvesnostima u pogledu ishoda društvenih promena, posebno onih koje se dešavaju u tranzitornim društvima na Istoku.

Rasplet društvene krize kroz ostvarivanje poželjnih društvenih promena u društvima u tranziciji pretpostavlja koncipiranje celovite strategije tranzitornih promena i postizanje iroke socijalne saglasnosti (socijalnog konsenzusa) između njih i najznačajnijih društvenih grupa i slojeva koji su ujedno i suštinski akteri promena. To se saznalo u potpunosti potvrdilo u dosadašoj socijalno-ekonomskoj praksi tih društava. "U privredama Istočne i Centralne Evrope tranzicija je započela 1989. godine. Otpočevanje tranzicije nije garancija uspeha. Proces tranzicije karakterističan različitostima, tempo i modeli. Bez obzira na ispoljene razlike, iskustvo pokazuje da su zemlje koje su temeljno i konzistentno pristupile ovom problemu postigle značajne rezultate. U zemljama sa jasnom vizijom promena kao što su Poljska, Poljska ili Mađarska, tranzicija je u završnoj fazi. Suprotno "zemljama u tranziciji", postoje "zemlje u konfuziji" u kojima je tranzicija ponikla sama sebe predstavljajući i dajući put iz socijalizma u socijalizam."⁸ U konzistentnoj strategiji tranzitornih promena (koju treba razlikovati od utopijskog socijalnog inženjeringa) stoji saznanje o: karakteru društveno-ekonomskog sistema, mogućim procesima društvenih promena, stvarnim i mogućim socijalnim konfliktima, bitnim nosiocima konzervativnih i modernih društvenih vrednosti, putevima i modelima tranzicije, socio-kulturnom identitetu društava u tranziciji.

Minimum socijalnog poverenja i saglasnosti dominantnih grupacija u strukturi društva značajna je determinanta u procesu tranzicije. Društveni sukobi u tom procesu, često, izviru iz neravnomerno raspoređenog "tereta" tranzicije, gde pojedini društveni slojevi podnose negativne socijalne posledice promena (posebno sećanje, radni i intelektualni slojevi). Mogući pravci odvijanja procesa tranzicije nesumnjivo povezani su sa prihvatanjem postulata

⁸ Dragan Vurić, Tranzicija privrede, (u kwizi: "Banke i preduzeća u tranziciji", Beograd, 1996., str. 33.).

liberalnih vrednosti ekonomskog i društvenog života (razvoj: tržišne privrede, pravne države, pune ekonomske i političke slobode pojedinaca – građana, pluralističke demokratije), ali sa uva`avawem kulturno-istorijskih specifičnosti pojedinih globalnih društava, značajnim funkcijama države u tom procesu, time se mogu smawiti socijalne napetosti i kombinovati principi (naizgled nespojivi) tržišta i socijalnih principa solidarnosti, demokratskih prava i sloboda svih ljudi. "Nisu sporna dostignuća i prednosti tržišnog poretka, institucionalna izgrađenost, razvijenost privatne svojine i inicijative, ekonomske slobode i druge vrednosti u industrijski razvijenim zemljama, ali je te`ano poistovje`ivawe uspejha tržišne privrede sa iskqu`ivim delovawem njihovih "silila", uz zanemarivawe dr`avnog me`uqewa, i uop`te planskog i svjesnog elementa privredne regulacije."⁹

O`igledno je da društva u tranziciji tek kroz formirawe svog novog identiteta (koji nije prosta imitacija drugih modela socijalnog razvoja) mogu ostvariti racionalnu privrednu, politiku i kulturnu modernizaciju. Teorijsko-empirijsko istra`ivawe saradnika Centra za sociološka istra`ivawa Instituta društvenih nauka u Beogradu (u periodu 1989-1996) pokazalo je da mogu i pravac tranzitornih promena morarunati sa kombinovawem elemenata liberalne ekonomije i demokratije i socijalizma. "Zato se sve`e`e nagla`ava zna`aj socijalističkog nasleja" u politici i kulturnom životu ovih zemalja bez`ijeg integrisawa u klasi`ne oblike liberalne demokratije ne mo`e postojati ni sveobuhvatna i uspešna transformacija real-socijalizma u razli`ite oblike demokratskog socijalizma, koji se smatra najverovatnijim i najrealnijim ciljem kojeg u neposrednoj budućnosti te`iti ve`ina društava u tranziciji".<sup>10</sup> Ekonomske i političke promene u zemljama tranzicije vodi`e svojevrsnoj socijal-demokratskoj alternativi razvoja, slobodi ekonomskog i političkog života (tržišta i demokratije) i civilizacijskih vrednosti socijalne države (solidarnost, zaposlenost, odrejeni nivo životnog standarda, koncept me`ovite privrede) i participativne demokratije. Zanimqivo je spomenuti da su i do-

⁹ Veselin Draškovi}, Tranzicija i privatizacija: između iluzija i realnosti, "Ekonomska analiza", Beograd, br. 130/1996., str. 78.

¹⁰ Milosav Jani}evi}, Post-socijalističko društvo između tradicije i savremenosti, Ministarstvo za nauku i tehnologiju Republike Srbije, Beograd 1996., str. 24.

bitci Nobelove nagrade za ekonomiju za 1996. godinu Vilijem Vikri (Kanada) i D`ejms Mirlis (Velika Britanija) pristalice "balge tr`i{ne regulacije i umerenog dr`avnog intervencionizma", {to mo`e biti ekonomska stvarnost uspe{nih ekonomija u tranziciji.

Zemqe u tranziciji suo~avaju se sa kompleksnom dru{tvenom krizom. Zato je i osobenost takve dru{tvene promene neizvesnost kona~nog ishoda, alternativni karakter razvoja, prisutna nestabilnost i slo`enost ~inilaca koji uti~u na socijalno-ekonomski `ivot. Iako ne postoji jedinstveno mi{qewe u dru{tvenoj teoriji o prirodi krize u zemqama tranzicije ~ini se da preovladava gledi{te o neizbe`nosti podno{ewa odrejenih socijalno-ekonomskih posledica u procesu dru{tvene transformacije planskih privrednih sistema. "U tom smislu kriza predstavqa po sebi svojevrsnu pojavu, formira reklo bi se specifi~nu zakonitost po~etne etape ekonomije u tranziciji. Nose}i u sebi spoqa odrejene karakteristike i cikli~ne i strukturne krize, koje su svojstvene tr`i{noj ekonomiji, ova kriza razlikuje se od wih i po uzroku i po funkcionalnoj ulozi. Wen uzrok nije jednostavno "teku}i nesklad", koji se ispoqava u ekonomiji, ve} ogromni potencijal zna~ajnih makroekonomskih "neuskla}enosti" nagomilanih u godinama planske privrede koji su woj bili sadr`ani u prikrivenom vidu. Po svojoj prirodi on nije jednostavno povezan sa uspostavljanjem ravnote`e koja je u privredi bila naru{ena, ve} upravo sa prevazi la`ewem navedenih makroekonomskih neuskla}enosti, sa korenitom perestrojkom ekonomskog sistema. Zato je on dobio poseban naziv transformacionog pada, transformacione krize (J. Kornai). Mo`e se re}i da su tro{kovi koje on name}e dru{tvu svojevrsno "pla}awe" za transformaciju privrednog sistema, socijalna cena reformi (S. D`arasov, V. Mau)."¹¹ Navedena tvrdwa o pla}awu svojevrsne socijalne cene za tranzitorne promene koherentna je stavu o zna~aju realizacije strategije dru{tvenih promena u zemqama tranzicije u kojima mogu}nost realnog upravljanja promenama umnogome sni`ava tro{kove i socijalnu cenu prelaska na razvijeni tr`i{ni sistem privre|ivawa. ^ak i krupni po~etni neuspeh i pote{koe u ve}ini tranzitornih dru{tava i nostalgii~no prisejawe pro{lih perioda razvoja, ne smeju biti nepremo-

¹¹ V. V. Radajev, Konceptualne osnove analize ekonomije u tranziciji, u kwizi: B. Ili}, Aktuelna pitawa savremene politi~ke ekonomije, "Savremena administracija", Beograd, 1995., str. 363–364.

stiva prepreka za ostvarivawe razli~itih dru{tvenih promena koje }e u najkra}em vremenu ozna~avati transformaciju centralizovanog upravljanja dru{tvom i ekonomijom i sistem tr`i{ne privrede i demokratskih dru{tvenih odnosa.

L I T E R A T U R A

1. Berger H. – Kellner P. (1991): Sociologija u novom kqu-u, Ni{
2. Bol~i} S. (1983): Razvoj i kriza jugoslovenskog dru{tva u sociolo{koj perspektivi, Beograd
3. Bol~i} S. (1994): Tegobe prelaza u preduzetni~ko dru{tvo – Sociologija "tranzicije" u Srbiji po-etkom devedesetih, Beograd
4. Dragi~evi} A. (1988): Tehnolo{ke revolucije i dru{tvene promjene. "Ekonomski vjesnik", br. 1, Zagreb
5. Dragi~evi} A. (1989): Suton socijalizma, Zagreb
6. Jani~ijevi} M. (1996): Post-socijalisti~ko dru{tvo izme|u tradicije i savrmenosti, Beograd
7. Mini} V. (1991): Osvrt na neka pojmovna odre|ivawa dru{tvene promene i razvitka u jugoslovenskoj sociologiji. "NISSA", br. 3–4, Ni{
8. Mitrovi} Q. (1992): Sociologija razvoja, Beograd
9. Muratovi} H. (1989): Rukovo|ewe poduze}em u krizi, Beograd
10. Nedovi} S. (1995): Dr`ava blagostawa (ideje i politika), Beograd
11. Ness G. (1970): Sociology of Economic Development, New York
12. Pe~ujli} M. (1989): Drama socijalizma, Zagreb–Beograd
13. Popovi} M. – Rankovi} M. (1981): Teorije i problemi dru{tvenog razvoja, Beograd.
14. Po{arac A. – Ratkovi} M. – Vukoti} Coti~ G. (1992): Socijalni problemi Srbije - siroma{tvo, nezaposlenost, socijalni transferi, Beograd
15. Vidojevi} Z. (1994): Dru{tveni sukobi – od socijalnih do ratnih, Beograd.

Petar Hafner, Ni{

CURRENT SOCIAL CHANGES AND SOCIAL CRISES

Summary

From the sociological point of view, social change is a new social condition

marked by changes in the social structure, interpersonal and social relations, as well as in the system of social values and patterns of the development of culture. In this connection, a question of measuring, planning and control of social changes arises, among others, as a subject of scientific research. Social crisis is a specific form of realization of a certain social change in a situation when the old social structures cannot possibly adapt to the new demands of the social evolution. Social crisis is marked by the lack of coordination, by stagnation and contradictions in different social spheres. Hence, a crises grows deeper with a decrease of the ability of significant elements of the social structure to adapt to the current demands of the given socio-economic evolution.

Key words: social change, social structure, social relations, social crisis, social sphere